

Učiteljski Tovariš

Glasi „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Urejujeta:

Jakob Dimnik in **Engelbert Gangl**

učitelja v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik: **Jakob Dimnik**, Šubičeve ulice št. 3.

Vsebina: Močnikova slavnost. — Leopold Potrebin. — Zaveza slovenskih učiteljskih društev. — Božo Dubrovič: Stanje i želje hrvatsko-slovenskog učiteljstva Istre. — Književnost in umetnost. — Naši dopisi. — Vestnik. — Listnica uredništva.

Močnikova slavnost.

Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani ima zabeležiti v svojo kroniko lep dan, ki dela čast društvu in sploh vsemu slovenskemu učiteljstvu. Dne 10. vel. srpana smo namreč odkrili v Zalogu pri Cerkljah na Gorenjskem spominsko ploščo sovrstniku Praprotnikovemu in Tomšičevemu, prezaslužnemu Mateju Močniku. Kar nastopa slovensko učiteljstvo javno in neustrašeno za korist šole in blagor učiteljskega stanu, v tem času si je pridobilo mnogo prijateljev ne samo v krogih naše inteligence, ampak tudi med preprostim narodom. Temu najlepši dokaz je zopet Močnikova slavnost, ki je bila v pravem pomenu besede veličastna. Slavnost je nov dokaz simpatij, koje uživa napredno slovensko učiteljstvo med slovenskim narodom. Preprosta gorenjska vas Zalog si je ta dan oblekla praznično obleko. Vse je bilo v zastavah in

slavolokih; domači fantje so oznanjevali že na vse zgodaj s streljanjem slavnostni dan, ljudstvo je pa opustilo ta dan težko delo ter se udeležilo slavnosti, da proslavi spomin svojega rojaka in počasti slovensko učiteljstvo. Ko smo ob določeni uri dospeli v Zalog, nas je pred krasnim slavolokom v imenu občinskega zastopa v prisotnosti velike množice domačinov pozdravil domači učitelj, g. Jakob Slapar, za kar se mu je najtopleje zahvalil predsednik kamniškega okrajnega učiteljskega društva, g. Lovro Letnar. Ob 10. uri je daroval cerkljanski kaplan, č. g. Jakob Matjan v domači cerkvi sv. mašo, pri kateri so peli učitelji-pevci. Cerkev je bila natlačeno polna. Po sv. maši smo šli vsi k rojstni hiši Močnikovi, kjer je vzdana lepa spominska plošča. Tu nastopi slavnostni govornik, g. Jožef Ciperle, meščanski učitelj na Dunaju, ter mnogobrojno množico Močnikovih čestiveev tako-le nagovori:

Leopold Potrebin.

V polnih, šumečih glasovih, v tihem, rahlem dihu mi odmevajo še danes harmonijski akordi našega jubilejskega koncerta . . .

Kot vrelec, ki prikipi v mirnem gozdnem zatišju iz zemeljskega ovršja; ki žubori dalje po peščeni strugi v melanholičkem teku; ki skaklja kot v lahnem plesu od kamenčka do kamenčka; ki se razpeni v belem snegu ob strmem slapu; ki se zaleskeče v tisoč biserih ob jasnih, pozlačenih sončnih žarkih; ki se prelije v penečo reko, stisnjeno v ozko strugo; ki drevi v razkošnih, smelih valovih v mrzlo, ogromno naročje brezdanjega morja, katero pije s slastjo, s hrepenenjem, s strastjo milijone kapljic, kakor bi hotelo ugasiti neutešno, brezmejno žejo . . . tako je bilo oni večer!

Naša srca so pila one glasove, in ubrani akordi mogočnih, ognjenih spevov ter mehkih, sentimentalnih, srčkanih pesmi so padali v naše duše, ki so se kot cvetice ob rosi odpirale do najtemnejših globočin njih sladki, pozivljajoči, krepilni teži . . .

In bilo nas je ogromno število! V visoki, svetli dvorani se je zbral cvet slovenskega razumnštva, in prišli so najvišji dostojanstveniki: tamkaj v prvih vrstah resni,

plemeniti obrazi, dalje prikupna, jasna lica, starost in mladost, moštvo in ženstvo — vsi so prišli, da nas čujejo, da jim izpričamo, kaj in koliko znamo. In bilo bi jih še enkrat toliko, ko bi mogli tisti dan razmakniti zidovje velikega doma!

Na pevskem odru pa so se združili naši tovariši in naše tovarišice „zum Kampf der Gesänge . . .“ Od sivih, moških glav do cvetočih, nežnih lic — lepo, častno število! In pasle so se tudi naše oči kot se paso spomladi v prirodi, kadar zavejejo nad njo topli, nežni dihi . . .

Pred tem mogočnim zborom pa je stal on — naš Potrebin!

In stal je mirno, kakor da si je bil v svesti odlične znanje. V črnem fraku in v belih rokavicah je ostro premotril četo izbornih pevk in pevcev, kakor da bi jim hotel vlti v žile oni ogenj navdušenja do umetne, lepe pesmi, ki raznema njega. Z levico je vrgel dolge, razčesane lase z visokega čela, se prijel za skrbno pristriženo brado in z desnico je potrkal z drobno taktirko ob pult . . . Mir . . . Potihnil je šum med mnogobrojno množico, in napele so se prsi pevskega zboru. Potem pa je zakipela pesem iz krepkih grl, ki je zbudila med poslušavstvom glasno, oduševljeno, dolgo trajno ploskanje. S komaj znatnim, zadovoljnim usmevom, ki mu je zaigral

Čestita gospoda!

Predragi rojaki Močnikovi!

Zbrali smo se danes pred tem domom, da proslavimo spomin moža poštenjaka, moža značajnega, moža rodoljuba, moža prvoborivca za pravice slovenskega učiteljstva. Presrčna vam hvala zbranim slaviteljem tega moža, čegar ime bode izrekal narod slovenski vedno s spoštovanjem, da ste došli v tolikem številu. Čast vam! V posebno čast si pa štejem jaz, da smem danes pregovoriti nekaj besed v spomin svojemu nekdanjemu učitelju in poznejšemu iskrenemu prijatelju svojemu — Mateju Močniku.

Kar je bil Močnik kot pisatelj slovenski in kot učitelj slovenske mladine, to so ocenili in bodo ocenjevali strokovnjaki obširneje in temeljiteje, nego bi bilo mogoče danes meni. Moj namen bodi edini ta, da ga ocenim kot človeka, kot moža, kot neustrašenega borivca na šolskem polju. — Vsi vemo dobro, da ima vsak človek poleg dobrih tudi slabe lastnosti. Sodili bi morda, da je tudi Močnik imel kako slabost na svojem značaju. Verjemite mi, da bi je danes ne zamolčal. Toda poznal sem moža predobro, a reči moram — in to povdarjam: Slabe lastnosti Močnik ni imel nobene! A smelo tudi rečem: marljivost, neutrudnost, usmiljenost, jekleni značaj, skromnost, preprosta ponižnost, požrtovalnost in Bog zna koliko še drugih lepih duševnih lastnosti je krasilo Močnika v toliki popolnosti, da se sme trditi: S pokojnim Močnikom je šel s sveta eden najboljših, najblažjih in najplemenitejših sinov slovenskih mater.

Močnik je bil pred vsem zelo pobožen in odločen narodnjak. Pobožen brez hlinjenja, narodnjak brez omahljivosti. Ljubezen do Boga in ljubezen do domovine in do naroda njegovega sta bili združeni v njem tako čudovito, da ju ni bilo mogoče ločiti, in tudi ni glede na Močnika govoriti o eni ali drugi posebe. Resnično, on je ljubil Boga nad vse, svoj narod pa bolj nego samega sebe. V slavo božjo, v slavo svoje domovine in v prid svojemu narodu je posvetil on vse svoje sile in deloval v tem

zmislu neomahljivo do svojega zadnjega izdihljaja. Ni je bilo menda v Ljubljani blagodejne naprave in občekoristnega društva, da bi Močnik ne bil deloval v njem. Milosrčnost do ubožcev pa ni poznala mej. Malo je imel dohodkov, malo pa tudi potrebščin, a vse, kar mu je ostalo čez njegove skromne potrebščine, je razdal ubožcem. Naj navedem tukaj le en slučaj njegove dobrotljivosti. Ko sem ga obiskal nekega dne, pride k njemu tudi neka stara ženica ter ga poprosi za podporo. Močnik stopi k meni ter mi reče: „Prosim Vas, gospod kolega, jaz nimam krajcarja, posodite mi petdeset krajcarjev, da jih dam tej ubogi ženici“. — Kakor vidimo iz tega slučaja, je bil Močnik dobitelj celotno čez svoje moči.

Slovstveno delovanje Močnikovo pa sodi v najburnejšo in najhujšo dobo slovensko, v ono dobo, v koji se je tuji živelj jel širiti in napihovati po naši slovenski domovini. Žalosten je bil oni čas, v kojem se je pritiskal Slovenec na svojih rodnih tleh kruto ob steno, ko se je zatiral z vso ostrostjo vsak pojav rodoljubja, ko se je Slovencu na njegovih rodnih tleh štelo v zlo, da je bil Slovenec. Res le pohlevnemu in skromnemu narodu slovenskemu se je moglo pripetiti kaj takega. A tudi le pohlevni in skromni narod slovenski je mogel trpeti in pretrpeti kaj takega. Dogajalo se je takrat predostokrat, da so se odtegovale najboljše sile slovenske vsakemu delovanju za narod; dogajalo se je, da se je velikansko število sinov slovenskih mater jelo sramovati besede materine ter se napihovalo v tujem jeziku. V mnogih slučajih je bilo kar naravnost smešno slišati sinove slovenskih mater lomiti nemščino. Skoro bi rekel, da bi bili ti sinovi slovenskih mater izkazali nemščini več časti, ako bi ne bili nikdar izbleknili nemške besede.

In čudo čudovito! Ko so se okolo leta 1880 nekoliko zjasnila vremena Slovincem, so zopet prihiteli ti sinovi slovenskih mater med narod ter klicali: Narod slovenski, tu nas imaš, zopet smo Slovenci!

Da smo pa Slovenci mogli pretrpeti vse te stiske in vso svojo nesrečo, k temu je pa pripomoglo to, da,

okrog usten, se je dirigent lahko in dostojno priklonil zavzetemu občinstvu.

Tako je šlo od točke do točke, in veliki trud Potrebina, ki ga je imel ob pičlih pevskih vajah s tolikim zborom, je bil obilo poplačan. In legla je Potrebinu v prsi zadovoljnost in sreča, mi pa smo bili vzradoščeni, ko nas je dovel do tako sijajne zmage, saj je zadovoljil razvajeno ljubljansko občinstvo nad vse pričakovanje.

Bil je tisti večer Leopold Potrebin zopet zmagovavec, ki je priboril častno ime slovenskemu učiteljstvu, katero ga za to iskreno zahvalja!

To pa ni bila prva in zadnja zmaga njegova. Pred tremi leti na primer je takisto sijajno vodil koncert o priliki zborovanja „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“ v Novem Mestu, ki je bil najpopolnejši, kar jih je čula metropola Dolenjske. Tamkaj pa, kjer službuje — v Kostanjevici — prireja mnogokrat izborne koncerte s pevskim zborom in z godbo, ki jih je sam rekrutoval ter izuril do skrajnje natančnosti, do najpopolnejšega razumevanja. In kjerkoli se shaja učiteljstvo naše Dolenjske, tamkaj kličejo Potrebina, da vodi kot več, nadarjen, razumen in fin dirigent lepo, umetniško dovršeno petje.

Leopold Potrebin je izreden talent, glasbenik ves od nog do glave. Kako ume skladatelja, katerega skladbo

hoče izvesti bodisi z zborom, bodisi z orkestrom, o tem smo se najlepše prepričali pri raznih izkušnjah. Vsak takt razloži in utemelji, da se ti zdi kompozicija stokrat lepša pozneje nego je bila prej. Tako je tudi mogoče, da je z raznimi zbori, ki jih je vodil že kot dijak ter pozneje kot učitelj, proizvel najrazličnejše, mnogokrat jako težke kompozicije z nekako lahkoto in — kar je glavna stvar — z vso natančnostjo in fineso.

In vse te mnogobrojne skladbe, ti najrazličnejši akordi mu vrše neprestano v sluhu. Nikdar ni miren in tih. Z umetniško nervoznostjo si bje takt in zraven poje z lepim svojim baritonom. Godba ga dvigne in poživi: ona je glavna žila njegovega življenja.

Lahko bi navedel marsikateri dogodek, ki označuje Potrebina kot muzika. A kdo bi se spomnil vseh teh dogodkov! Bilo pa je tistega leta, ko so postavili nove orgle v ljubljanski nunski cerkvi. Potrebin je prišel v „Zvezdo“. Hipoma začuje, kako buče orgle v samostanski cerkvi. Naglo odide tja, a ko prestopi cerkveni prag, potihnejo orgle. Potrebin odhiti k porti in prosi toliko časa, da mu ugodni prijazna mati dirigentinja ter mu v največje zadovoljstvo zaigra nekoliko preludij.

Potrebin živi v godbi in za godbo že od mladih svojih let. Kot dijak je vedno prepeval in godel, da mu

hvala Bogu, nam ni manjkalo nikdar mož, ki so nas vodili in jačili. Nam tudi veljajo krasne besede francoskega škofa in odličnega pisatelja Dupanloup, ki piše: „Kaj stori Bog, hoteč skusiti kako ljudstvo? Vzame mu vzgojitelje, in ako nima teh, jame omagovati ter jemati konec. Česa je treba tedaj narodom, da se likajo, ohranjajo in — če treba — tudi prerobjajo? Pred vsem mož. Možje jačijo, ohranjajo in prerobjajo narode. Kdaj pa slabé narodi, kdaj se manjšajo in kdaj propadajo? Kadar jim manjka mož.“ — Da, k naši sreči, nam Slovencem ni manjkalo mož, mož, ki so nas vodili, mož, ki so nas jačili, mož, ki so nas branili, mož, ki so nas navduševali. In tem možem je pripadal naš preblagi Močnik. Letos je ravno 25 let, kar je stopil on na čelo slovenskega učiteljstva ter prevzel uredništvo „Učiteljskega Tovariša“. In bil je mož na svojem mestu. Navdušen za svoj narod, navdušen za svojo domovino, navdušen za šolo, navdušen za svoj poklic, strog sam s seboj, strog z nasprotniki naroda in učiteljstva. Nasprotnikov pa ni bilo malo. Planili so po tem blagem možu, zakaj vedeli in čutili so dobro, da je Močnik ona mogočna skala, ob kojoj se je treba upreti, kojoj je treba prekucniti, razrušiti in poteptati, da se odpravi iz vsega slovenskega učiteljstva narodni ponos in narodna zavest. A ni šlo! Močnik je stal na svojem mestu kakor kapitan na potapljujoči se ladji. Res, takrat je bil „Učiteljski Tovariš“ dostikrat v nevarnosti, da se potopi. Oj, kako veselje bi bilo potem v Izraelu! A ni se zgodilo. Na Močnikovi strani je stala narodna posvetna inteligenca in narodna duhovščina ter je podpirala list duševno in gmotno. Slava tem vrlim možem!

Mož s takovimi zaslugami, kakoršne je imel Močnik, bi se bil lahko ponašal, lahko bi bil ponosen na to, kar je storil. Toda kaj je bila Močniku posvetna slava, ni je iskal nikdar, bil je preskromen. Ko je zasijalo potem okolo leta 1880 Slovencem vsaj na Kranjskem nekako lepše sonce, je prepustil svoje častno mesto drugim, kakor bi hotel reči: Zdaj pa uživajte vi sad mojega truda!

je bilo že težko dobiti stanovanja, ker študentovskim mamkam ni nikakor prijalo, da lahkoživi dijak vse noči prepoje in pregode v tesni sobi ter tako moti v spanju poštene, prozaiške ljudi . . .

Prvi in najboljši učitelj njegov je bil pokojni Anton Nedvčed, kateremu je bil Potrebin ljubljenec. Od Nedvčeda je dobil Potrebin mnogo, tako je podedoval po njem tudi vse manire in kaprice, da se ti zdi, kakor bi stal pred teboj drugi Nedvčed, kadar vodi petje Potrebin. In Bog ve, kako visoko bi se popel že do danes, ko bi mu naklonila prijaznejša usoda višjo muzikališko izobrazbo. Tako pa mu je dala največ lastna pridnost in nadarjenost, da je danes vešč glasbenik, ki pozna vsa godala in vse inštrumente, harmonijo, kontrapunkt in vse te reči, ki jim ne vem imena. Pokazal se je tudi že v kompoziciji in inštrumentaciji, kar nam svedoči n. pr. nežna „Divja rožica“, ki smo jo čuli pri jubilejskem koncertu.

A Bog in on sam vesta, kaj vse hrani doma!

Napisali smo te vrstice, da tako pokažemo priznanje in zahvalo njegovim sposobnostim in zaslugam in da javno izrečemo odkritosrčno željo, da ga nam ohrani nebo še dolgo vrsto let na čast in ponos slovenskemu učiteljstvu, katerega zaslužni in odlični člen je Leopold Potrebin!

Z radostjo bodi tedaj pozdravljen današnji dan, dan, v kojem narod slovenski in narodno slovensko učiteljstvo izkazuje svojo zahvalo tebi, mož skromni, mož pošteni, mož značajni, tebi, vrlina slovenskega učiteljstva! — Padi torej zavesa s plošče, kojoj so ti postavili tvoji čestivci na tvojem rojstnem domu. Pričaj in kaži plošča našim potomcem in celemu narodu slovenskemu, da se je tu rodil, da je tu preživel svoja prva leta, da je tu prejemal svoje prve nauke od svoje matere mož, o katerem ponosno rečem: On je bil cel mož, cel poštenjak, cel značaj! Iz dna srca naj ti zadoni: Slava, slava, slava! (Živahno pritrdjevanje.)

Po slavnostnem govoru so zapeli učitelji Jenkovo „Molitev“. Potem smo šli vsi v sosedno vas Komendo k banketu, ki ga je priredil v občo zadovoljnost znani gostilničar g. Mejač. Banketa se je udeležilo blizu 100 oseb, med temi župan ljubljanski Iv. Hribar, ravnatelj Senekovič, člen dež. šolskega sveta Kržič, katehet Merčun, domača duhovščina, cerkljanska duhovščina in mnogo druge odlične gospode. Vrsto napitnic je pričel predsednik kamniškega okrajnega učiteljskega društva, g. L. Letnar ter je napil krepko zdravico presvetlemu cesarju, kateremu smo vsi navdušeno zaklicali trikratni „Slava!“ Isti govornik je napil potem rojaku kamniškega okraja in podporniku slovenskega učiteljstva, blag. gosp. Iv. Hribarju. G. E. Gangl je nazdravil v navdušenih besedah prijateljem slovenskega učiteljstva bodisi posvetnega ali duhovskega stanu. G. župan Iv. Hribar je napil vzajemnemu delovanju slovenskega učiteljstva s čestito duhovščino v prid slovenskega naroda. Domači župnik, č. g. Poč, je nazdravil slovenskemu učiteljstvu, g. nadučitelj Janko Toman slavnostnemu govorniku gospodu Ciperlu, g. Gangl koleginjam, g. župan Mejač vsem čestivcem Močnikovim, g. nadučitelj Malenšek predsedniku okr. učit. društva, g. L. Letnarju — itd.

Vodstvo vse slavnosti je prevzelo vrlo kamniško okr. učiteljsko društvo, za kar mu vsa čast in hvala. Bil je to zopet lep praznik slovenskega učiteljstva, in razšli smo se z zavestjo, da gre slovenski učitelj na dan ter se bolj in bolj zaveda svojega važnega poklica. In tako je prav!

Zaveza slovenskih učiteljskih društev.

II.

Pri sprejemu na kolodvoru se je predsednik „Zaveze“ gospod L. Jelenc krajevnemu odboru tako-le zahvalil:

„Dovolite, čestita gospoda, da se Vam za lepi, v resnici sijajni sprejem in za presrčni pozdrav zahvalim iskreno v imenu „Zaveze slov. učiteljskih društev.“

Z velikim veseljem prihaja k Vam, v narodno Ljubljano, v središče Slovenije, slovensko in istrsko-hrvaško učiteljstvo, da proslavi dostojno jubilej Njega Veličanstva presvetlega cesarja in desetletnico obstanka „Zaveze“, prihaja tem rajši, ker je bilo preverjeno, da ga sprejmete z odprtimi rokami. In res, nismo se varali, prišli smo svoji k svojim. Niste nam prinesli k sprejemu v znak slovanskega gostoljubja hleba in soli, prinašate nam svoja srca.

Zaveza je ponosna na tako veličastnem sprejemu. Kaže ji, da je na pravem poti, da je zadača, ki si jo je postavila pred 10. leti v beli Ljubljani, prava ter ji je v